

Θρησκευτές και βία

Του Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ κλιμάκωση τῆς βίας καὶ οἱ θρησκευτές

Σίγουρα δὲν εἶναι ἡ Ἐλευθερία σήμερα ἐκείνη πού μέ βιά μετράει τῆ γῆ γιὰ νὰ ἐξαπλωθεῖ σέ ὅλη τὴν ὑφήλιο. Μᾶλλον ἡ ὄψη τῆς ἀνελευθερίας προβάλλει στὴν παγκόσμια ὀθόνη νὰ μετράει μέ βία τὴ γῆ, ἡ ὁποία κλιμακώνεται ἐπικίνδυνα καὶ ἐγκαθιδρύει τὴν αὐτοκρατορία τοῦ μίσους. Πολὺς λόγος γίνεται γιὰ τὴ βία ὄχι μόνο τελευταῖα καὶ ὄχι πάντα σέ συνδυασμὸ μέ τὴν τρομοκρατία. Πολλοὶ μάλιστα διερωτῶνται πῶς θὰ γίνεῖ ἡ ὑπέρβαση τοῦ τρόμου καὶ τῆς βίας.

Οἱ θρησκευτές πού θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι συντελεστές εἰρήνης σύμφωνα μέ ὀρισμένους βρίσκονται στὶς ρίζες τῶν ἀντιθέσεων καὶ τῶν πολέμων. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παραγωγή βιβλίων γύρω ἀπὸ τὴ σχέση βίας καὶ θρησκευτῶν ἔχει πληθυνθεῖ. Ἡ «*ίερὴ βία*» ὄλο καὶ γίνεται ἀντικείμενο ἐπισταμένων μελετῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ βία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μελετᾶται σέ ὅλη τῆς τὴν ἑκταση καὶ σέ ὅλες τῆς τὶς διαστάσεις. Πῶς ἀντιμετωπίζεται, δηλαδή, ἀπὸ ἄτομα, θεσμούς, ὀργανώσεις καὶ μέ ποιές διαδικασίες; Ὑπὸ ποιές μορφές καὶ σέ ποιούς χώρους, π.χ. στὴν οἰκογένεια, στὸ σχολεῖο, στὴν κοινωνία, ἀσκεῖται ἡ βία; Πῶς ἐρμηνεύεται ψυχολογικά, κοινωνιολογικά καὶ πῶς μπορεῖ νὰ συγκρατηθεῖ μέ νομικὲς καὶ ἀστυνομικὲς διατάξεις; Οἱ διακρατικὲς συνθήκες εἶναι

δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ στοιχειώδη ἀσφάλεια καὶ ἕναν ἔλεγχο τῶν ἀτίθασων καὶ καταστροφικῶν δυνάμεων πού ἀνεξέλεγκτα ἀπειλοῦν τὴν εἰρήνη τοπικὰ καὶ παγκόσμια;

Φαίνεται πῶς κάτι τέτοιο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ μέ τὶς ἐγγενεῖς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ «*ἄνωθεν εἰρήνη*» δὲν φαίνεται νὰ ἔχει πείσει τοὺς ἀνθρώπους ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐπικαλοῦνται καὶ γι' αὐτὸ μένει ἀναποτελεσματικὴ. Θὰ ἔλεγα ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν θέλουν νὰ τὴν λάβουν ὑπ' ὄψη, μέ ἀποτέλεσμα οὔτε τὴν Ἀθηνᾶ, τὸν Θεό, δηλαδή, νὰ ἐπικαλοῦνται, οὔτε καὶ τὴν χεῖρα νὰ κινοῦν. Μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παραμένουμε «*ἀνασφαλῶς ἀσφαλεῖς*» καὶ ἐν ὄψει τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε κάτι νὰ μᾶς διδάξει «*ὁ φιλειρηνικός, θρησκευτικῆς ἐμπνευσης μυστικισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων*», ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ ἐλεύθερος σκοπευτῆς (στὴν «*Οἰκονομικὴ Καθημερινή*» τῆς 28ης Μαρτίου 2004, σ. 2). Μακάρι νὰ μπορούσε ἡ ἀνθρωπότητα νὰ καταλήξει σέ μία μακρᾶς διαρκείας ἐκεχειρία καὶ ὄχι μόνο μέ ἀφορμὴ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες.

Διαπιστώνουμε μάλιστα ὅτι οἱ διάφορες θρησκευτές γιὰ νὰ ἀποσεισούν τὶς κατηγορίες πού τοὺς ἐπιρρίπτουν, ὅτι αὐτὲς ὑποκινοῦν τὴ βία, συγκαλοῦν συναντήσεις, ὀργανώνουν παγκόσμια συνέδρια καὶ διεθνῆ «*φόρα*» πρὸς ἐπίλυση ποικίλων προβλημάτων πού ἀνακύπτουν καὶ γιὰ συσπείρω-

σή τους σέ κινήματα ειρήνης. Καί σ' αὐτά, ὅμως, ἐμφωλεύει ὁ κίνδυνος νὰ κατηγορηθοῦν γιά πολυπολιτισμικό καί πολυθρησκευτικό συγκρητισμό. Δέν ἐνδείκνυται, βέβαια, πάντα μιὰ ἀξιολογική οὐδετερότητα. Κι ἂν ὅλοι ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ εἴμαστε διαφορετικοί, αὐτὸ δέν σημαίνει ὅτι ὅλα εἶναι ἴσα κι ὅμοια. Ὁ Γκάντι μπορεῖ νὰ ὑποστήριζε ὅτι ὅλες οἱ θρησκείες ὁδηγοῦν στὸν Θεό, ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ἀποκάλυψε ὅτι κανένας δέν πάει κοντὰ στὸν (Θεὸν) Πατέρα παρὰ μόνον ἂν περάσει ἀπὸ αὐτὸν («οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ», Ἰωάν. 14,6), γιατί «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». Εἶναι λεπτή ἢ θέση τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ὀρθοδόξων, οἱ ὅποιοι, πρέπει μὲν νὰ μὴν ὑποτιμοῦν κανένα ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποστηρίζουν ἐκεῖνο τὸ ὅποιο θεωροῦν λυσιτελές γιά τὶς παροῦσες περιστάσεις. Ἡ ἀνάγνωση τῶν σημείων τῶν καιρῶν ἐπιστρατεύει τὸ προφητικὸ χάρισμα τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁδηγεῖ τουλάχιστον ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ζοῦν εἰρηνικά μὲ ὅλους ἢ νὰ συμβάλουν τουλάχιστον πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση (πρβλ. Ρωμ. 12, 18).

Ἕνας Διεθνῆς Σύνδεσμος καὶ τὰ συνέδριά του

Μεταξὺ ὄλων ἐκείνων πού ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τὸ θέμα τῆς βίας σέ ἐνικό καὶ πληθυντικό ἀριθμὸ συγκαταλέγεται καὶ ὁ «Διεθνῆς Σύνδεσμος Ἰατροψυχολογικῶν καὶ Θρησκευτικῶν Μελετῶν» (A.I.E.M.P.R.), στὸ ἐκτελεστικό γραφεῖο τοῦ ὁποίου μετέχει ὁ γράφων τὸ παρὸν ἄρθρο ὡς ἐθνικός ἐκπρόσωπος. Ὁ Σύνδεσμος ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα τῆς βίας στὸ συνέδριό του στὸ Τσιντσιννάτι τῶν Η.Π.Α. τὸ 1975, μὲ τὸ θέμα τοῦ φανατισμοῦ στὸ συνέδριό του τοῦ Bossey τῆς Ἑλβετίας τὸ 1993 καὶ προτίθεται νὰ ἐρευνήσει σὺν Θεῷ τὸ θέμα *Θρησκείες καὶ βία*

στὸ συνέδριο τοῦ Στρασβούργου τὸν Ἰούλιο τοῦ 2006. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὸ ἐκτελεστικό του γραφεῖο συνεδρίασε στὶς 20 καὶ 21 Μαρτίου ἐ.ἔ. στὸ Παρίσι καὶ συζήτησε τὶς προοπτικές καὶ τὶς ὀπτικές κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ διερευνηθοῦν τὰ μέλη του τῆ θεματικῆ τοῦ συνεδρίου.

Ποιά ἔννοια θὰ ἀντιπαραθέσουμε στὴ βία; Εἶναι ἀνάγκη στὴ βία νὰ ἀντιπαρατάξουμε τὴν ἀγάπη; Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς βίας; Ἡ ἀντωνυμία τῆς; Πρέπει νὰ ὑπάρχει ἓνα ἔναντι, ἓνα ἀπέναντι; Εἶναι ἡ βία συνώνυμη τοῦ μίσους; Ἡ ἡ βία μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα νόμισμα διπλῆς ὄψεως, στὸ ὁποῖο ἡ μία πλευρὰ νὰ εἶναι αὐτὸ πού ἀπεχθανόμαστε ὡς βία, βιαιότητα, βιαιοπραγία κ.τ.τ., ἡ ἄλλη, ὅμως, ὄψη (πλευρὰ) νὰ εἶναι ἐκείνη ἡ βία πού θὰ ἀντιταχθεῖ στὴν ἄλλη βία γιά νὰ τὴν ὑπερβεῖ;

Δέν ἐννοοῦμε ἐδῶ ἓνα εἶδος «ἀνθρωπιστικοῦ πολέμου» πού τόσο εἶναι τῆς μόδας σήμερα. Ἐννοοῦμε μιὰ βία «ἀσκητική», μὲ τὴν ὁποία θὰ περιορίζουμε τὴ δύναμή μας, ἐκείνη πού μᾶς ὠθεῖ νὰ ἐπιβληθοῦμε βίαια στοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὴν ὀμιλεῖ ὁ Κύριος, ὅταν ἀναφέρεται ὅτι «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν» (Ματθ. 11,12). Σὰν σχόλιο σ' αὐτὸ μποροῦμε νὰ προσκομίσουμε τὸν λόγο τοῦ ἀββᾶ Βαρσανουφίου ὅτι «ὁ καιρὸς τῶν πολέμων, καιρὸς ἐργασίας ἐστίν». Αὐτὴ ἡ ἄλλη ὄψη εἶναι ἡ μόνη ἱκανή, μέσα ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὰ προερχόμενη δύναμη ἀλλὰ καὶ «ἀνωθεν», νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν πρώτη ἀπεχθὴ ὄψη τῆς βίας. Στὴ βία τότε ἀντιτάσσεται ἐκείνη ἡ γαλήνη, ἡ ἡσυχία, ἡ πραότης τοῦ μαχητῆ πού ἀναφέρει ὁ προφήτης Ἰωήλ: «ὁ πραῦς ἔστω μαχητῆς» (4,11). Τότε κι ἓνας Θεὸς πού ἐμφανίζεται ὡς *mysterium tremendum* (ιερὴ κατάπληξη), πού *ἄπτεται τῶν ὁρέων καὶ καπνίζονται*, μπορεῖ ταυτόχρονα νὰ ἐκπροσωπεῖ καὶ ἓνα *mysterium fascinans* (ιερὴ ἔλξη) ὡσὰν πνοὴ αὔρας λεπτῆς. Αὐτὴ ἡ συν-ὑπαρξὴ καταργεῖ τὰ διλημματικά εἶτε-εἶτε καὶ οὔτε-οὔτε

για να γίνει τελικά ένα τόσο-όσον. Αυτό το τελευταίο δεν ορίζεται αφοριστικά αλλά απαιτεί προσπάθεια έρευνητική και διευκρινίσεις που να άπαντοῦν καίρια στα τεθέντα ερωτήματα. Έδω έγκειται και ή πρωτότυπη εργασία και πρωτοβουλία που ο Διεθνής Σύνοδος ακολουθεί:

- Να μπορεί να συντονίζει την έρευνα επίκαιρων θρησκευτοψυχολογικῶν θεμάτων σε εὐρεία διεθνῶς κλίμακα.
- Η διερεύνηση αὐτή να μην ἀνατίθεται σε μεμονωμένους έρευνητές αλλά να γίνεται ἀπό συγκεκριμένες ἔθνικες ομάδες, οί ὁποῖες έρευνοῦν πτυχές που εἶναι επίκαιρες και παρουσιάζουν ένδιαφέρον για τή χώρα εκείνη.
- Η καθ' ὁμάδας εργασία δεν ενεργοποιεί μόνο θεωρητικές ἀναζητήσεις αλλά και εὐαισθητοποιεί τὰ μέλη της στην ὄλη ψυχοδυναμική του ὑπό διερεύνηση θέματος. Ὁ έρευνητής μετέχει στο πρόβλημα και προβληματίζεται, παρατηρεῖ μετέχων και μετέχει παρατηρῶν. Πρόκειται για μία βιοματική έμπειρική διερεύνηση που συνδυάζει θεωρία και πράξη και ἀποβλέπει στη θεωρία και στην πράξη. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οί σχέσεις Ψυχολογίας και Θρησκείας, Ἐκκλησίας και Θεολογίας δεν ρυθμίζονται «προκατασκευασμένα» αλλά δυναμικά μέσα ἀπό μιὰ πράξη που δεν φοβᾶται τή θεωρία και ἀπό μιὰ θεωρία που έμπιστεύεται τήν πράξη.

Σ' αὐτήν τήν προοπτική εργάζεται και ή ελληνική ομάδα ἤδη ἀπό τὸ φθινόπωρο τοῦ

2003 με τὸν συντονισμό τοῦ ὑπογράφοντος και με πολλή χαρά ἀντιμετωπίσθηκε ἀπὸ τὸ Προεδρεῖο τοῦ Συνδέσμου ή συμμετοχή ὀρθοδόξων ειδικῶν ἐπιστημόνων στη συμμελέτη ενός τόσο επίκαιρου και σημαντικοῦ θέματος.

Σ' έναν κόσμο που βιάζεται καθημερινὰ και φλέγεται, δεν ἀρκεῖ μόνον ή ἀφή τῆς ὀλυμπιακής φλόγας, που τόσο παραστατικά σκιτσάρισε ὁ Ἡλίας Μακρῆς στην «Οἰκονομική Καθημερινή» τῆς 28ης Μαρτίου 2004, σ. 1. Χρειάζεται να βιαστοῦμε για να φανερωθεῖ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ που ὁ ἴδιος εἶναι τὸ φῶς, τὸ ἀληθινὸ, φῶς ἐκ φωτός, που φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἀλλὰ και

ἄπαντα τὸν κόσμον. Τὸν φωτίζει φλεγόμενον με ἄλλου εἴδους φωτιά ἀλλὰ δεν τὸν καιει. Δεν ἀφήνει πίσω του καμμένη γῆ.

Ἄς εὐχηθοῦμε, λοιπόν, αὐτὸ τὸ ἀναστάσιμο φῶς να φωτίζει ὅλους μας να ἀντιληφθοῦμε αὐτήν τήν ἄλλη «βία» που ἐκπέμπεται ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ μας, ὁ ὁποῖος «ἐπάτησεν θανάτῳ τὸν θάνατον και ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν».

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ, πατέρες και ἀδελφοί!

